ADGZ

Ciężki samochód pancerny ADGZ

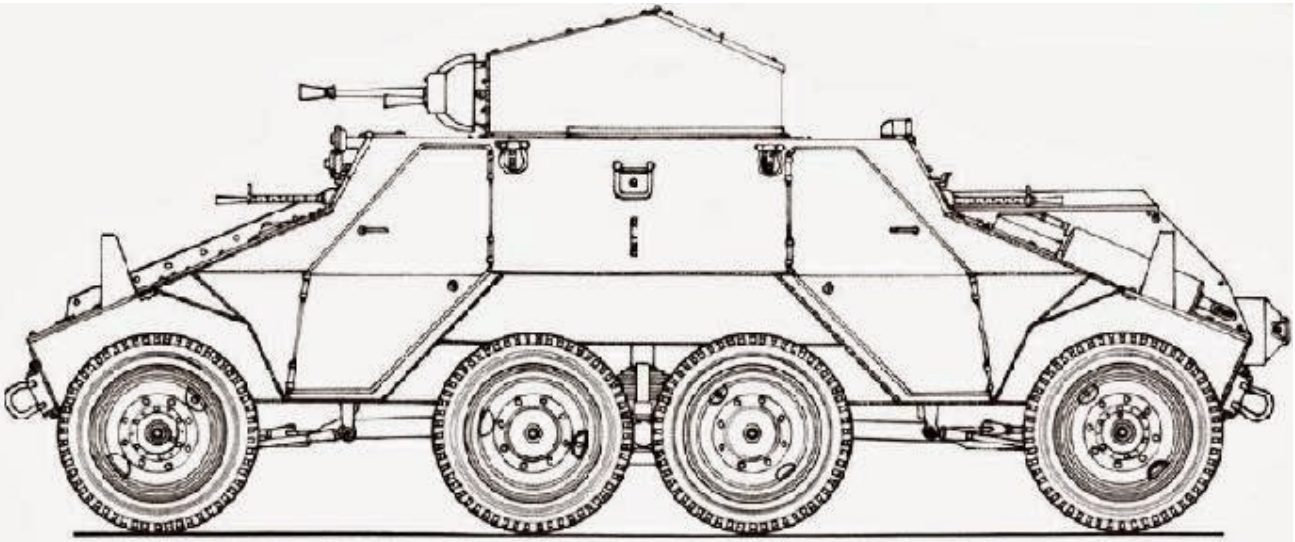
Manewry armii austriackiej w 1937 roku – garnizon austriacki w Schwardorf

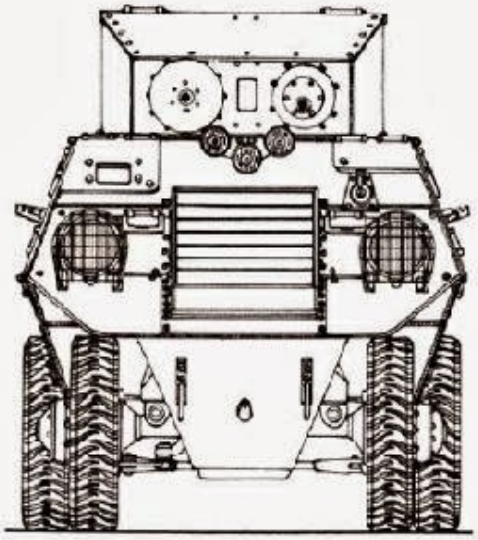
Wśród państw Europejskich, które w połowie lat 30.-tych XX wieku ubiegłego wieku produkowały pojazdy pancerne, była także Austria. Choć postanowienia traktatu pokojowego podpisanego przez Austrię w Saint-Germain-en-Laye, co nastąpiło we wrześniu 1919 roku zakazywało posiadania przez armię austriacką broni tego typu, to jednak w końcu lat 20.-tych XX wieku przystąpiono do pierwszych, potajemnych prac projektowych nad nowoczesnymi samochodami pancernymi. W następnej dekadzie powstało w Austrii kilka interesujących pojazdów, wyróżniających się bez wątpienia ciężki samochód pancerny ADGZ.

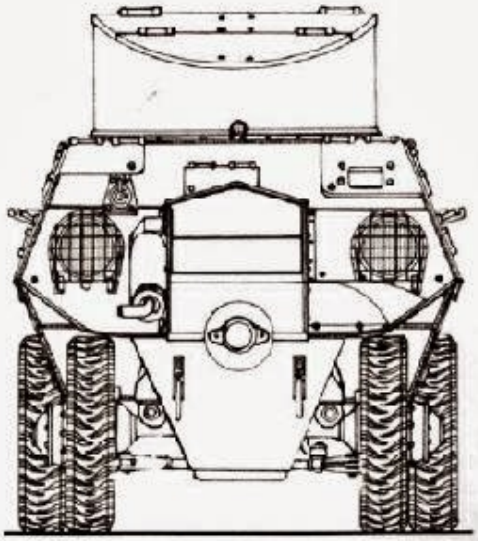
Historia konstrukcji

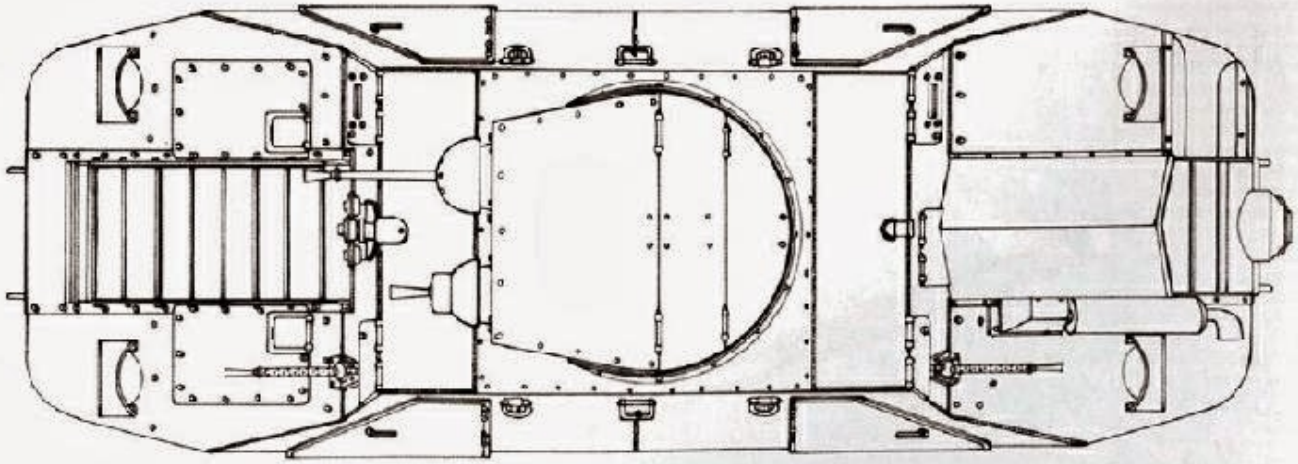
W 1928 roku austriacki inżynier Franz Xaver Reimspieß z biura konstrukcyjnego firmy Austro-Daimler-Puch AG przystąpił do określenia wstępnych założeń samochodu pancernego, przeznaczonego do działania na drogach, zdolnego do poruszania

się w dowolnym kierunku, co planowano osiągnąć dzięki zastosowaniu dzięki symetrycznej budowie i podwójnemu układowi kierowniczemu, obsługiwanemu przez dwóch kierowców. W 1931 roku rozpoczęło konstruowanie pojazdu, a jego model prototypowy ukończono ostatecznie dwa lata później w zakładach w Wiener-Neustadt.

Nowy pojazd pancerny, noszący oznaczenie ADGZ, był pierwszym na świecie modelem 4-osiowego samochodu pancernego. Zastosowano w nim nietypowe podwozie, w którym dwie środkowe, napędzane osie posiadały zdwojone koła, a przednia i tylna oś, oby dwie sterowne posiadały pojedyncze koła. W pojeździe zastosowane zostały niskociśnieniowe opony o wymiarach 8,23 x 20. W tylnej części wozu ADGZ został zamontowany 6-cylindrowy, gaźnikowy, górnozaworowy silnik rzędowy, chłodzony cieczą o mocy 150 KM Austro-Daimler M612 (pojemnośc skokowa 11 946 cm^3) oraz hydrauliczną skrzynię biegów Austro-Voith JDL 5,4-M2 (trzy biegi jazdy do przodu i trzy biegi jazdy do tyłu). Tutaj bardzo istotny był fakt, że samochód pancerny ADGZ mógł poruszać się do przodu i do tyłu z tą samą prędkością. Wóz ADGZ miał zgodnie z pierwotnymi założeniami dodatkowy tylny układ kierowania. Zapas przewożonego paliwa, znajdujący się w czterech zbiornikach paliwa, wynosił łącznie 400 litrów. Przy średnim zużyciu 90 litrów etylizowanej benzyny na 100 kilometrów przebitej drogi utwardzonej, umożliwiało pokonanie łącznie 450 kilometrów.

Szkielet kadłuba samochodu pancernego ADGZ został zespawany z teowników stalowych, do których mocowano także metodą spawania stalowe, walcowane płyty pancerne (utwardzane powierzchniowo) o grubości 11 mm, zapewniające ochronę przed ostrzałem z broni strzeleckiej oraz karabinów maszynowych kalibru 7-8 mm. Kadłub pojazdu był przymocowany do ramy wozu za pomocą śrub. Załoga wozu wchodziła do wnętrza pojazdu poprzez cztery włazy, umieszczone symetrycznie po obu stronach pojazdu, zamykanych sześciokątnymi drzwiami. Każde z drzwi było dwudzielne, i jak wskazują archiwalne zdjęcia, załogi często jeździły z uchyloną na bok jej górną częścią dla przewietrzenia wnętrza przedziału bojowego), oczywiście nie robiono tego podczas akcji bojowych przez niemieckich żołnierzy. W przedniej i tylnej części kadłuba znajdowały się po dwa otwory (szczeliny) obserwacyjne, w bokach po jednym. Z przodu i z tyłu wozu ADGZ znajdowały się dwa duże reflektory osłonięte stalową siatką.

Polska, wrzesień 1939 roku

Jak na ówczesne warunki – samochód pancerny ADGZ był silnie uzbrojony, jak na pojazd tej krasy. Wozy te zostały wyposażone w jedno działo szybkostrzelne typu Solothurn kalibru 20 mm oraz trzy karabiny maszynowe kalibru 8 mm. Szybkostrzelne działko oraz zmodyfikowany ciężki karabin maszynowy Scharzlose M.07/12/30 kalibru 8 mm były montowane w osobnych (niesprzężonych ze sobą) jarzmach kulistych w obrotowej wieży. W obu przypadkach, niezależnie od obrotu wieży, jarzma pozwalały na kąt ostrzału w płaszczyźnie pionowej wynosił od -12 stopni do +18 stopni, a w płaszczyźnie poziomej wynosił po 10 stopni na lewą stronę i prawą stronę. W przedniej i tylnej części kadłuba samochodu pancernego ADGZ zainstalowany został po jednym ręcznym karabinie maszynowych typu M.30 kalibru 8 mm (kąty ostrzału w płaszczyźnie pionowej od -15 stopni do +45 stopni, zaś w płaszczyźnie poziomej po 15stopni na prawą i lewą stronę). Zapas przewożonej amunicji do działka wynosił 100 sztuk do działka szybkostrzelnego oraz 5500 sztuk kalibru 8 mm do karabinów maszynowych.

W 1933 roku prototyp samochodu pancernego ADGZ odbył swoje pierwsze jazdy próbne. Przedstawiciele austriackich sił zbrojnych zwrócili szczególną uwagę na dużą zwrotność i mobilność pojazdu. Mimo znacznych rozmiarów, a co za tym idzie

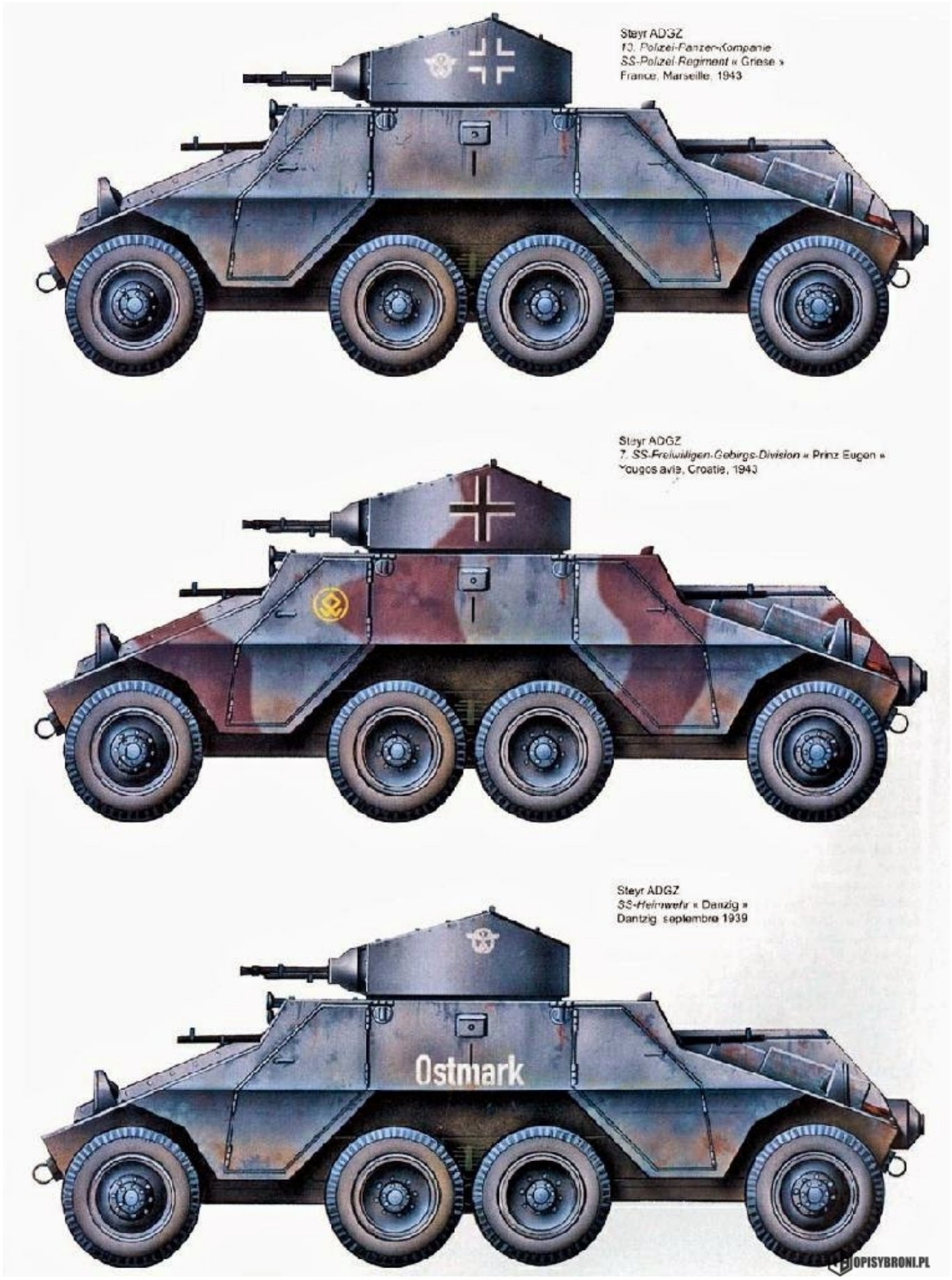
i jego masy, ogólna ocena pojazdu była mocno pozytywna i podjęto decyzję o jego produkcji seryjnej. Ponieważ wspomniana tu już firma Austro-Daimler-Puch AG została wchłonięta w 1934 roku przez firmę Steyr Werken AG, ostatecznie produkcję uruchomiono w 1935 roku w zakładach Steyr. Do 1937 roku zostało tam zbudowanych 26 egzemplarzy seryjnych modeli ADGZ. 12 egzemplarzy wozów ADGZ zostało zamówionych dla Austriackich Sił Zbrojnych (Bundesheer) oraz dalszych 14 wozów dla sił porządkowych – 8 wozów dla Bundespolizei oraz 6 samochód pancernych dla wiedeńskiej Sicherheitswache.

Dane taktyczno-techniczne działa 2 cm Solothurn (2 cm KwK 35)

- Kaliber lufy – 20 mm
- Długość przewodu lufy – 900 mm (45 kalibrów)
- Liczba bruzd – 8
- Skok bruzdy – prawoskrętny
- Maa lufy – ok. 10 kg
- Masa broni zamontowanej w wieży pojazdu – 36 kg
- Długość całkowita broni – 1750 mm
- Masa wystrzelonego pocisku – 140 g
- Masa naboju kalibru 20 mm – 275 g
- Zasilanie broni – wymienny magazynek pudełkowy o pojemności 5-nabojowych
- Masa pełnego 5-nabojowego magazynka – 2,1 kg
- Prędkość początkowa wystrzelonego pocisku – rzędu 730 – 750 m/s

- Przemijalność płyty stalowej na odległości 500 metrów – 18-20 mm (w zależności od danych)

Inne pojazdy kołowe

Warto tutaj wspomnieć o innych konstrukcjach austriackich samochodów pancernych, które zostały także skonstruowane w

drugiej połowie lat 30.-tych XX wieku w zakładach koncernu Steyr Daimler Puch AG. Być może, gdyby nie Anschluss Austrii z marca 1938 roku, być może i one weszły by na wyposażenie austriackiej armii i oddziałów policji. W latach 193701938 wyprodukowany został w Steyr niewielka seria 5 egzemplarzy lekkiego samochodu pancernego ADSK. Był to pojazd dwuosiowy (4-kołowy) z silnikiem benzynowym o mocy 60 KM. Przy jego masie 3200 kg osiągał on prędkość maksymalną na drodze do 60 km/h. Zastosowany w wozie pancerz był cienki i osiągał on grubość od 4 mm do 7 mm. Załoga wozu składał się z czterech żołnierzy. Sam pojazd nie posiadał obrotowej wieży, a jedyne uzbrojenie w postaci ręcznego karabinu maszynowe, zainstalowanego z przodu kadłuba.

W 1937 roku zbudowano prototyp cięższego (średniego) samochodu pancernego typu ADKZ, który mógł być następcą większego ADGZ. Był to pojazd kołowy, trzy-osiowy, z napędem na wszystkie koła. W tego tylnej części kadłuba znajdował się benzynowy silnik o mocy 120 KM. Mimo, że jego masa całkowita wynosiła ok. 8000 kg, mógł on się na drodze rozpędzić do 75 km/h. Zastosowany pancerz posiadał grubość od 8 mm do 14,5 mm, zapewniał ochronę przed wystrzelonymi pociskami z broni strzeleckiej. W obrotowej wieży zamontowane zostały dwa karabiny maszynowe, z czego jeden mógł w razie potrzeby być zastąpiony rusznicą (karabinem) przeciwpancernym. Dla samochodu pancernego ADKZ przewidywano także czteroosobową załogę (choć mogła ona wynosić trzech żołnierzy.

Zajmowanie czeskich Sudetów przez niemieckie oddziały wojskowe i policyjne

Jednakże wraz z przyłączeniem Austrii do III Rzeszy Niemieckiej w marcu 1938 roku całe uzbrojenie, posiadane przez armię austriacką zostało przejęte przez Wehrmacht Wówczas w niemieckie ręce trafiły także i te dwa typy samochodów pancernych (ADKZ i ADSK). W tym pierwszym przypadku, mimo pozytywnych ocen po przetestowaniu wozu, nie podjęto produkcji seryjnej na potrzeby Wehrmachtu, głównie z uwagi na posiadanie tutaj lepszych i lepiej uzbrojonych samochodów pancernych o trakcji kołowej (trzech-osiowych i nowoczesnych ośmio-osiowych). Także na zlecenie Urzędu Uzbrojenia Wojsk Lądowych przeprowadzono szereg prób także z ADSK, jednak i w tym przypadku nie zlecono ich dalszej budowy. Brak jakichkolwiek informacji o dalszym wykorzystaniu tych dwóch typów pojazdów w następnych latach przez Wehrmacht lub niemiecką policję.

Służba wojskowa

W armii austriackiej samochody pancerne typu ADGZ nosiły oznaczenie wojskowe Panzerwagen M.35. Załoga wozu składała się z sześciu żołnierzy: dowódcy wozy, celowniczego działka, dwóch kierowców wozu oraz dwóch strzelców kadłubowych ręcznych karabinów maszynowych. Gdy w połowie 1935 roku w Austrii został sformowany tzw. Schnelle Division, w jej skład włączono także batalion pancerny, stacjonujący w Brück-Neudorf. Jednak z kompanii tego oddziału była uzbrojona w 12 samochodów pancernych Panzerwagen M.35.

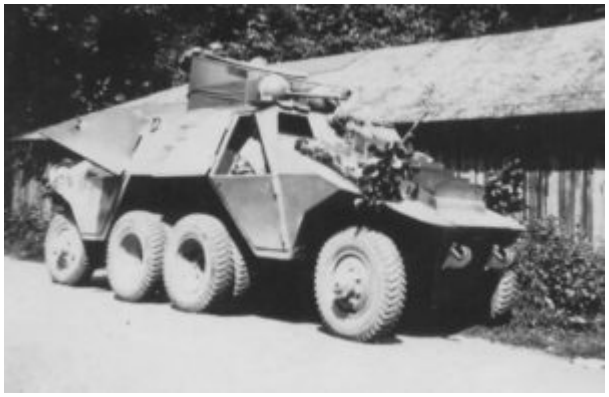

Dwa samochody o nazwach “Ostmark” i “Sudetenland” wspierały pułk SS Heimwehr Danzig podczas szturmu na Pocztę Polską w Gdańsku 1 września 1939 roku

Samochody pancerne typu ADGZ służące w austriackich jednostkach policyjnych, wcielono po dokonaniu Anschlussu Austrii (12-13 marzec 1938 roku) do jednostek niemieckiej Ordnungpolizei, zaś pozostałe wozy przejęły siły Wehrmachtu. Jednakże jego dowództwo nie przejawiało większego zainteresowania austriacką konstrukcją. Wskazywano tutaj na takie wady jak zbyt duża wysokość wozu oraz jego masa (rzędu 12 000 kg, wobec niemieckich pokazów Sd. Kfz. 231 czy Sd. Kfz. 232 [8-Rad] o masie rzędu 8300 kg – 8500 kg). Planowano początkowo sprzedaż tych pojazdów do Rumunii lub Bułgarii. Ostatecznie tych 12 pojazdów, służących wcześniej w armii austriackiej samochodów pancernych Panzerwagen M.35 trafiło w struktury niemieckiej policji.

Pierwszą akcją niemieckiej oddziałów policyjnych – wyposażonych w wozy ADGZ był ich udział jesienią 1938 roku w odsadzaniu odłączonych ma mocy Traktatu Monachijskiego od Czechosłowackich Sudetów. Na początku 1939 roku w Wiedniu sformowano oddział Polizei-Sonderwagen (Panzer) Abteilung. Oddział ten był uzbrojony w 17 samochodów pancernych: 3 lekkie samochody pancerne Škoda PA-II oraz 14 eks-austriackich

ciężkich samochodów pancernych ADGZ. Warto tutaj dodać, że niemieckie załogi tych ostatnich samochodów pancernych dysponowały wówczas zamontowanej w nich ciężkiej broni, również dwoma pistoletami maszynowymi M.34, 5 pistoletami samopowtarzalnymi Steyr M.12 oraz jednym pistoletem sygnałowym Steyr. Jak widać była to w całości broń wyprodukowana w Austrii.

W pierwszym dniu pocieczecie się II Wojny Światowej w Europie, 1 września 1939 roku dwa ciężkie samochody pancerne ADGZ o nazwach własnych Ostmark i Sudetenland wspierały działania policji oraz pułku SS „Heiwehr Danzig", szturmowały w Gdańsku budynek Poczty Polskiej. W następnych dniach pojazdy te były wykorzystywane w walkach, toczonych z Polskimi oddziałami Obrony Wybrzeża. Jeden z dwóch wyżej wymienionych samochodów pancernych ADGZ, w dniu 14 września 1939 roku wjechał do zajętego przez niemieckie siły polskiej Gdyni. Dodatkowo, we wrześniu 1939 roku na południowej części Polski, działających w obszarze niemieckiej 14. Armii, działała też policyjna kompania pancerna przydzielona do Polizei Regiment 3. W jej skład wchodziły trzy plutony, każdy wyposażony w 4 egzemplarze ciężkich samochodów pancernych ADGZ.

Po zakończeniu walk na terytorium Polski przynajmniej część samochodów pancernych typu ADGZ wykorzystywano nadal do zadań okupacyjnych w naszym kraju. Na początku listopada 1939 roku zgodnie z sporządzonymi meldunkami dowódcy Ordnunpolizei, 14 wozów ADGZ znajdowało się na obszarze Generalnego Gubernatorstwa, 2 wozy znajdowały się we Wiedniu, 1 wóz

znajdował się w Technischen Polizeischule (Technicznej Szkole Policyjnej) w Berlinie (ten egzemplarza posiadał zainstalowaną we wnętrzu kadłuba radiostację typu FuG X oraz antenę ramową na kadłubie wozu), 1 egzemplarz znajdował się w zakładach w Steyr, a kolejnych 6 sztuk znajdowało się wówczas w naprawie. Niestety, w meldunku nie poddano gdzie miały by się znajdować dwa pozostałe samochody pancerne typu ADGZ.

Front wschodni – zima pod koniec 1942 roku

Na terytorium niemieckiej okupacji iw Polsce plutony samochodów pancernych ADGZ; były przydzielane jednostkom policyjnym. Przykładowo na początku czerwca 1940 roku jeden pluton przydzielono do 51. Batalionu Policyjnego, który miał m.in. za zadanie ochronę fabryki prochu i materiałów wybuchowych w Pionkach koło Radomia. Inny pluton w tym samym czasie podlegał strukturom 111. Batalionowi Policyjnemu w Kielcach. Wozy ADGZ pełniły służbę na terytorium Polski do lata 1942 roku, kiedy pozostałe wozy zostały przetransportowane do Wiednia, w związku z rozpoczęciem formowania samodzielnych, policyjnych kompanii pancernych.

Wypada tutaj wspomnieć, że według niektórych publikacji, w czasie toczących się walk na terytorium Francji w maju i czerwcu 1940 roku, 4 egzemplarze ciężkich samochodów pancernych typu ADGZ wspierały działania Dywizji Policyjnej, późniejszej 4. SS Polizei Panzer-Grenadier Division. Ciężkich samochodów pancernych typu ADGZ nie zabrakło także w walkach z radziecką partyzantką w latach 1941-1942. W składzie Polizei-

Regiment „Nord” znajdowały się dwa plutony pancerne, z czego jeden z nich posiadał 3 egzemplarze samochodów pancernych ADGZ.

W 1941 roku, na zamówienie SS-Reichsführera Heinricha Himmlera koncern Steyr rozpoczął produkcję dodatkowej partii ciężkich samochodów pancernych typu ADGZ. Było to najprawdopodobniej spowodowane z planami rozbudowy oddziałów pancernych, podlegających Ordnungpolizei. Dziwić tutaj może fakt, że ponownie zdecydowano się na tego typu pojazdy pancerne, zamiast złożyć tutaj zamówienie na pojazdy niemieckie klasy Sd, Kfz. 231 czy Sd,. Kfz 232 (8-Rad). Mogło być to spowodowane tym, że niemieckie zakłady produkcyjne sprzętu pancernego były już często mocno przeciążone, a najprościej było chyba ponownie zamówić tego typu pojazdy dla oddziałów Ordnungpolizei właśnie w zakładach Steyr. Dostawę zrealizowano na początku 1942 roku.

Jednakże zamówione, nowe samochody pancerne ADGZ były już uzbrojone w broń strzelecką produkcji niemieckiej. Były to uniwersalne karabiny maszynowe Maschinengewehr 34 kalibru 7,92 mm. Dodajmy, że po pewnym czasie liczbę karabinów maszynowych zmniejszono do dwóch sztuk. Zgodnie a instrukcją stworzoną dla „Waffen- und Schiesstechnischer Leitfaden für die Ordnungpolizei”, wydana w Berlinie w 1943 roku, w ciężkich samochodach pancernych typu ADGZ pozostawiono tylko jeden

kadłubowy karabin maszynowy. Być może dlatego też w tym samym czasie załoga wozu została zmniejszona do zaledwie czterech żołnierzy.; dowódcy wozu, przedniego i tylnego kierowcy oraz strzelca obsługującego działko oraz karabin maszynowy w wieży. Choć początkowo w samochodach pancernych ADGZ nie montowano standardowo radiostacji, to najprawdopodobniej w 1943 roku sprawne jeszcze pojazdy tego typu otrzymały radiostacje FuG-12 i anteny radiostacji typu „gwiazda”.

Dostawy nowych, ciężkich samochodów pancernych ADGZ sprzyjała z pewnością rozpoczętej wiosną rozbudowie jednostek pancernych, podlegających z Ordnungpolizei. Na przełomie lipca i sierpnia tego roku sformowano 2. Polizei Panzer kompanie. Zgodnie z etatem przyjętym w dniu 25 lipca 1942 roku w skład tego oddziału, poza dowództwem, kolumną transportową i plutonem warsztatowym, wchodziły tam trzy plutony pancerne:dwa plutony pancerne ciężkich samochodów pancernych ADGZ (w każdym znajdowały się trzy pojazdy) i jeden pluton wyposażony w eks-francuskie czołgi lekkie Renault R.35 (pluton składał się z pięciu pojazdów). W październiku 1942 roku kompania została podporządkowana dowództwu 14. Pułku Policyjnego i skierowana w rejon Mohylewa. Działała ona na zapleczu frontu wschodniego do marca 1943 roku. Po przeprowadzeniu reorganizacji, która została przeprowadzona w Wiedniu latem tego samego roku (3. Pluton otrzymał wtedy czołgi lekkie „ciężkie” Panzerkamfwagen I Ausf. F), ponownie jednostka została skierowana w rejon frontu wschodniego Na zapleczu frontu wschodniego działały wówczas inne niemieckie kompanie policyjne o numerach 3 – 5, w składzie których były plutony wyposażone w samochody pancerne

ADGZ i jeden pluton zdobycznych czołgów lekkich, oznaczonych w niemieckich strukturach jako: Panzerkampfwagen 35R (f), Panzerkampfwagen 38H (f) albo niemieckich czołgów Panzerkampfwagen I Ausf. F. Natomiast 6. Polizei Panzer Kompanie, sformowana w końcu 1942 roku została skierowana w czerwcu 1943 roku na terytorium okupowanej Chorwacji w związku z coraz większą aktywnością serbskich oddziałów partyzanckich marszałka Tito. W 1943 roku na terytorium Bałkanów działała również 13. Verstärkte Polizei Panzer Kompanie o następującym składzie: 1. i 2. Pluton każdy z trzech egzemplarzy samochodów pancernych ADGZ, natomiast 3.Pluton, który został wyposażony w 6 egzemplarzy czołgów typu VK 1601, 4. Pluton z czterema czołgami lekkimi Panzerkampfwagen I Ausf. F i dodatkowo pluton miotaczy ognia z dwoma transporterami opancerzonymi (półgąsienicowymi) Sd. Kfz. 215/16.

W literaturze pojawiają się także informacje o przydzielaniu samochodów pancernych typu ADGZ także do jednej z jednostek Waffen-SS, zwalczających jednostki partyzanckie na terytorium Bałkanów – 7. Ochotniczej Dywizji Górskiej SS Prinz Eugen.

Oczywiście część ciężkich samochodów pancernych ADGZ przez cały okres trwania II Wojny Światowej były wykorzystywane także w ośrodkach i oddziałach szkolnych, przykładowo w Polizei Pancer Ersatzabteilung Wien (Wiedeń).

Podstawowe dane taktyczno-techniczne ADGZ

- Załoga wozu – pierwotnie sześciu żołnierzy, następnie czterech żołnierzy
- Masa własna wozu – 7500 kg
- Masa całkowita wozu – 12 000 kg
- Wymiary konstrukcji:
- Długość wozu – 6260 mm
- Szerokość wozu – 2160 mm
- Wysokość wozu – 2560 mm
- Prześwit kadłuba – 275 mm
- Rozstaw osi – 1850 mm – 1050 mm x 1850 mm
- Napęd wozu – zastosowany silnik: Austro-Daimler M612, pojemność skokowa 11 946 cm^3, moc maksymalna 110 kW/ 150 KM przy 1800 obr./min.
- Moc jednostkowa wozu – 9,16 kW/t (12,5 KM/t)
- Opancerzenie wozu – płyty pancerne o grubości 11 mm
- Uzbrojenie wozu – jedno działo szybkostrzelne Solothurn (oznaczenie niemieckie: KwK 35 2 cm L/45) kalibru 20 mm, jeden ciężki karabin maszynowy Schwarzlose M.07/12-30 (niemieckie oznaczenie: Maschinengewehr 07/12(ö) kalibru 8 mm, dwa ręczne karabiny maszynowe M.30 (Maschinengewehr 30(ö) kalibru 8 mm, później dwa-trzy uniwersalne karabiny maszynowe Maschinengewehr 34 kalibru 7,92 mm
- Osiągi techniczne wozu:

- Prędkość maksymalna wozu na szosie – do 70 km/h
- Zasięg maksymalny wozu – na drodze do 450 km, w terenie – do 225 km
- Promień skrętu – 14 000 mm (14 metrów)
- Pokonywane przeszkody terenowe:
- Stoki o nachyleniu do – 54 stopni
- Brody o głębokości do – 100 cm
- Rowy o szerokości do – brak danych

Bibliografia

1. Mariusz Skotnicki, Ciężki samochód pancerny ADGZ, Nowa Technika Wojskowa Nr. 06/2006, Magnum-X, Warszawa
2. Janusz Ledwoch, Niemieckie Wozy Bojowe 1933-1945, Wydawnictwo Militaria, Warszawa 1997 rok
3. https://de.wikipedia.org/wiki/Steyr_ADGZ
4. https://www.worldwarphotos.info/gallery/germany/armored_vehicles/adgz/steyr-adgz/